

gyűjteményekre, repozitóriumokra alapozva hoznak létre a kutatói igényekre szabott nagyméretű adatbázisokat. A középtávú projektekben programozókat, „adat- és szövegbányászokat” állítanak hadrendbe a legmodernebb informatikai háttérrel. Összekapcsolják a könyvtári- és múzeumi rekordokat és a mögöttük lévő műveket és műtárgyakat a máshol elérhető adatokkal, hogy azok új típusú kutatások alanyai lehessenek. A 16–19. századi gyűjteményekben még természetes szimbiózisban létező műtárgyak, nyomtatott könyvek és kéziratok újra egy rendszerben válnak kutathatóvá még akkor is, ha fizikailag különböző táruk mélyén őrzik őket.

A projektek sikerének kulcsa azonban nem kizárólag a technológiai tudás, hanem gyakran

az együttműködés képessége: mindenki adja a legjobb tudását, hogy a közös munkában kiegészülve valami olyat hozzon létre, amire önmagában nem lett volna képes. Ezen a téren lenne még tanulnivalónk és az Egyházi Könyvtárak Egyesülése ebben feltétlenül partner: (tovább) képzí és együttműködésre biztatja a kollégákat. A CERL-hez való csatlakozásunkat is ezek fényében érdemes végigvinni, tudva, hogy a HPB adatbázis számára felajánlott rekordjaink a közeljövőben hasonló nemzetközi projektek alapjául szolgálhatnak.

dr. Oláh Róbert

Tiszántúli Református Egyházkerület

Nagykönyvtára

ÜNNEPI MEGEMLÉKEZÉS

AZ ORSZÁGOS KATOLIKUS GYŰJTEMÉNYI KÖZPONT (OKGYK) FENNÁLLÁSÁNAK 50 ÉVES ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Október 15-én az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ (továbbiakban OKGYK és Központ) ünnepi megemlékezésre hívta egykori és jelenlegi munkatársait a magyarországi katolikus könyvtárak vezetőit, könyvtárosait.

A meghívón a következő idézet szerepelt II. János Pál pápa *Fides et ratio* kezdetű, a hit és az értelem kapcsolatáról szóló, püspökökhöz intézett enciklikájából, amely 1999. szeptember 14-én jelent meg: „*Mivel a kultúrák mélyen a humánumban gyökereznek, magukban hordozzák a tanúságot az egyetemes és transzcendens valóság iránti nyitottságról, ami az ember sajátossága.*” (Fides et ratio 70.)

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia irodaházában megtartott rendezvény szentmisével kezdődött, melyet Bábel Balázs

kalocsa-kecskeméti érsek, az Országos Egyházművészeti és Műemléki Tanács (OEMT) elnöke mutatott be.

Az ünnepelő közösséget Varga Lajos váci segédpüspök, az OKGYK igazgatója köszöntötte, kiemelve, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Kar (MKPK) által létrehozott intézmény egyaránt segítséget nyújt az egyházi gyűjtemények iránt érdeklődő hívó seregnek és a kívülállóknak is.

Ezután előadások következtek. Farkas Attila atya, művészettörténész (1969-től az OKGYK múzeumi szakelőadója, majd 1993-tól a 2006-ban történt felmentéséig annak intézményvezetője) a Központ létrejöttéről, és a kezdeti időszakról beszélt. Elmondta, hogy az intézmény gondolata már 1949-ben is felvetődött, tehát akár 70 évesnek is mondhatnánk. A Központ létrejöttét, a munka elvégzését a háború utáni

állapot, a műtárgykereskedelemtől való félelem, és a megváltozott politikai rendszer által kezdeményezett állami műtárgyfelmérés ösztönözte. Később az állami múzeumi szakemberek egyre inkább szorgalmazták, hogy a felmérő munkában vegyen részt az egyház is. Így született meg Cserháti József pécsi püspök kezdeményezésére 1969-ben az OKGYK, mely három területen: múzeum, levéltár, könyvtár (ezek közül a múzeumi terület volt a hangsúlyos) kezdte el tevékenységét. A Magyarországon folyó, az egyházi gyűjteményekre irányuló munka jóval megelőzte a világegyházi kezdeményezéseket, hiszen csak 1988-ban jelent meg II. János Pál pápa *Pastor bonus* című apostoli konstitúciója, mely az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága létrehozásáról rendelkezett. Ez a bizottság szorgalmazta az egyházi műtárgyak, muzeális javak számbavételét, leírását, védelmét és bemutatását a nagyközönség számára. 1990-ig az OKGYK az Actio Catholica¹ (AC) felügyelete alatt állt; ez egyféle állami ellenőrzést jelentett. Az AC megszűnte után a Magyar Katolikus Püspöki Kar (MKPK) vette át ezt a szerepet. 1993. június 3-án az OKGYK önálló jogi személlyé vált.

Az intézmény indulásától összegyűjtött, elsősorban a műtárgyakra vonatkozó anyagok az 1990-es évektől kezdve számítógépre kerültek, és az ordináriusok engedélyével kutathatóvá váltak. Ez a feltárás eredményesebbé tette a műkincsek védelmét. A szakemberek bevonásával

épített adatbázis leírásokat, kurrens adatokat biztosít a tudományos kutatás számára, és segíti a műtárgyaknak kiállításokon vagy egyéb módon pl. kiadványokban történő bemutatását. Időközben a figyelem a műtárgyak-műkincsek és az épített egyházi örökség mellett az egyházi könyvtárakban és az egyházi levéltárakban őrzött történelmi dokumentumokra is kiterjedt. Ez utóbbiak védelmét, feltárását, közkinccsé tételét más szervezetek is vállalták: az 1993-ban létrejött Magyar Egyházi Levéltárosok Egyesülete (MELTE) és az 1994-ben megalakult Egyházi Könyvtárak Egyesülése (EKE). (Az Egyházi Muzeológusok Egyesülete – EME – csak jóval később, 2006-ban alakult meg.) Az OKGYK szakmai *felügyeletet* és *segítséget* biztosított az egyházi múzeumok, levéltárak, könyvtárak számára, szorgalmazta a *folyamatos és tervszerű feldolgozást, nyilvántartást*, az évente bekért beszámolóik alapján *aktuális információkkal bír* az egyes gyűjteményekről. Ezek ismeretében *szakmai napokat, továbbképzéseket* szervezett és szorgalmaz a magyarországi egyházi levéltárosok, könyvtárosok és múzeumi munkatársak számára. A Központ tevékenységét szabályozzák és meghatározzák a kulturális javakkal foglalkozó magyar törvények és az EU-tagság következtében az uniós jogszabályok. Előadása végén Farkas Attila atya az OKGYK egykori és mostani munkatársairól emlékezett meg, név szerint.

Lovag Zsuzsa régész, művészettörténész, a Magyar Nemzeti Múzeum egykori munkatársa, a Magyar Iparművészeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója, aki 1974-től tevékenyen részt vett egyházi tulajdonban lévő műtárgyak katalogizálásában, történeti visszatekintést adott a műtárgyvédelemről, és a Központ múzeumi szakterületéről szólt. Előadásában figyelmeztetett, hogy a katolikus egyház minden korban a legnagyobb szorgalmazója és megrendelője volt a műtárgyak-műkincsek létrehozásának-létrejöttének, a művészetek minden ágában. De nemcsak

¹ Az Actio Catholica (AC – magyarul *Katolikus Akció*) a katolikus egyház kiemelkedően fontos mozgalma volt az első világháború és a második vatikáni zsinat közötti időszakban. XI. Piusz pápa kezdeményezésére a világ számos országában létrehozták az AC-t azzal a céllal, hogy az egyházi hierarchia vezetése alatt a világi híveket bevonják az egyház életébe és munkájába. A szervezet tevékenységi köre annyiban különbözik a társulatoktól és egyesületektől, melyek csak egy-egy konkrét területen tevékenykednek, hogy mindazt magában foglalja, amire az Egyház apostoli küldetése szól. Magyarországon 1932-ben indította el a püspöki kar a mozgalmat, mely hivatalosan egészen az 1990-es rendszerváltásig élt.

ebben, hanem a műkincsvédelemben is jelentős szerepet játszott. Fennmaradt a 3. századból a templomőrök felszentelésének imája, melyben az szerepel, hogy a templom kincseinek védelme és őrzése során az őrzők Istennek tartoznak felelősséggel. Az 5. században Nagy Szent Leó, a 9. században a IV. konstantinápolyi zsinat foglalkozott a művészeti alkotások tulajdonával és őrzésével. Lovag Zsuzsa az OKGYK kezdeti időszakára úgy emlékezett vissza, miszerint az intézmény megalakulása után derült ki, hogy sokkal nagyobb a munka, mint amire az alapítók vállalkoztak, de ez nem rettentette el őket. Kiemelte a katalogizálás – nyilvántartás – feltárás fontosságát, hiszen nem tudjuk megvédeni azt, aminek létezéséről nem is tudunk. Elmondta, hogy a műkincsek számbavételével kapcsolatos munkát jelentősen befolyásolta és hátráltatta az érdektelenség és a bizalmatlanság. Szerencsére voltak nagyon együttműködő papok is, akik lelkesen, támogatóan fogadták a kezdeményezéseket. Tapasztalata szerint az elmúlt évtizedek során barátságos együttműködés alakult ki a világi szakemberek és az egyházi munkatársak között. Az előadó 2000-ben állami, minisztériumi kiküldetésben részt vett egy, a műtárgyak védelmével és számbavételével foglalkozó konferencián Varsóban, és azt tapasztalta, hogy a műtárgyvédelem az európai országokban hasonló helyzetben van, mint Magyarországon. (1999-ben

elkezdődött egy hét évig tartó munka Erdélyben is, mely az ottani műkincsek számbavételére irányult, ezt a feladatot Márton Judit és Hegedűs Enikő végezte el.) Farkas Attila szavait kiegészítve elmondta, hogy egy idő után az OKGYK nemcsak a meglévő örökség feldolgozásában jeleskedett, hanem tanácsadói szerepben segítette új egyházi épületek és modern egyházi művészeti alkotások létrejöttét. Az előadó a Központ jövőbeli feladatát a következőkben látja: szorgalmazni és biztosítani kell az OKGYK-ban összegyűjtött anyag kutatását és publikálását, meg kell szervezni az őrzött anyag ismertetését. Megjegyezte: gyakran úgy vélekedünk, hogy ha nem publikáljuk az anyagot, azzal gátoljuk a műtárgylopásokat. Ez épp ellenkezőleg igaz. Egy adott műtárgy ismertsége meg is védheti azt a lopástól, hiszen tájékoztatásul szolgál a muzeológusok, a műtárgykereskedők stb. számára. Örömmel mondta el, hogy a nyilvántartásba vett, feldolgozott műtárgyak köréből nem történt lopás.

Ásványi Ilona, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete elnöke, 2000 és 2009 között az OKGYK könyvtári referense a magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárakról, az Egyházi Könyvtárak Egyesülésében és a Gyűjteményi Központban végzett tevékenységét ismertette, mely munka az évtizedek során összekapcsolódott, összefonódott.

A konferencia zárásaként *Rosdy Pál* teológia és bölcsész (történelem, levéltár) végzettségű újságíró (a Magyar Kurír korábbi főszerkesztője, az Új Ember munkatársa), az OKGYK egykori levéltári referense történeti összefoglalóját a levéltári területről – távollétében – Koltai András, a piarista levéltár vezetője, a Magyar Egyházi Levéltárosok Egyesülete (MELTE) elnöke olvasta fel.

A szendvicsebéd után díjátadás következett. Emlékplakettet vehetett át: *Farkas Attila*, *Lovag Zsuzsa*, *Németh Annamária* és *Kolba Judit*.

A rendezvény könyvbemutatóval zárult. Az

*Ars sacra – A liturgikus művészet kézikönyvét*², mely a Szent István Kézikönyvek sorozat 16. kötete (szerk. Szakács Béla Zsolt, Budapest, Szent István Társulat, 2019) *Terdik Szilveszter* művészettörténész mutatta be.

Ásványi Ilona
Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár

² Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ szeretné segíteni azokat, akik érdeklődnek azon műtárgyak iránt, melyek legfőbb célja a liturgia szolgálata. A vallásos jellegű műtárgyakon belül ez egy sajátos csoportot alkot. Jelen kézikönyv összefogja a liturgikus művészet különböző területeit. Mivel azonban az épületek és a benne használatos tárgyak nem érthetők a Katolikus Egyház tanítása, lelkesége, szokásai és gyakorlatai nélkül, ezért szükség mutatkozott egy olyan szemléletű munkára, mely feltételezi ugyan a szakképzett művészettörténész munkáját, de emellé feltétlenül szükségesek azok a teológiai ismeretek is, melyek a Katolikus Egyház latin rítusának a specialitásához tartoznak. A Krisztus-esemény elindította a kereszténység történetét. A Katolikus és Ortodox Egyházon belül istentiszteleti céllal a kultuszmisztérium ünneplésére különösen gazdag liturgia jött létre, és ezzel párhuzamosan jelentős emlékműanyag keletkezett. A kultusz ugyanis feltételezi a szakrális jellegű helyeket, valamint azokat a tárgyakat, melyek az ezen épületekben zajló szent cselekmények, szertartások kiszolgálását segítik. A szakrális helyek történetével foglalkozik a liturgika tudományán belül a hierotopológia. Ezekhez csatlakozik a paramentika története. A Katolikus Egyházon belül ez a felosztás elsősorban a római, latin rítusú katolikusokra vonatkozik. Ezek mellett nem lebecsülendő a használatos liturgikus könyvek sora sem, mert ezek is lehetnek kötetünkénél fogva iparművészeti értékek. Ezen felül sokszor a bennük lévő díszítések grafikai, nyomdatörténeti, tipográfiai értékkel is rendelkeznek. A liturgiát kiszolgáló művészet tehát magában foglalja az építészetet, a szobrászatot, a festészetet és az iparművészetet. Az építészetet színesíti a murális művészet, mely sok templomban igen jelentős helyet foglal el. A tér díszítése szempontjából nem lebecsülendő a szobrászat sem. Az iparművészet igen lényeges a paramentika művészete tekintetében. A könyvdíszítés pedig a liturgikus könyvek használata miatt jelentős. Mindezt a jelen tanulmány történetiségében tekintni át. – olvashatjuk a Szent István Könyvárúháza ajánlójában: <https://szitkonyvek.hu/termek/5515>

Fotók: Magyar Kurír